

W archidiecezji katowickiej rozpoczęła działalność Rada Społeczna przy Metropolice katowickim. Inauguracyjne posiedzenie miało miejsce 25 czerwca br.

W myśl Statutu, zadaniem Rady, która stanowi gremium konsultacyjne i doradcze arcybiskupa metropolity katowickiego, jest wypracowywanie opinii na temat ważnych aktualnych wydarzeń społecznych w aspekcie działalności pasterskiej, z ukierunkowaniem na rozwiązania duszpasterskie i praktyczne.

W Radzie znaleźli się:

mec. Łukasz Jarski (adwokat),

prof. Roman Kalarus (grafik, malarz),

prof. Andrzej Klasik (profesor ekonomii, rektor Górnośląskiej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości im. Karola Goduli w Chorzowie),

mgr inż. Tadeusz Kostoń (architekt),

Jerzy Kubacki (przedsiębiorca),

prof. Florian Kuźnik (specjalista z zakresu ekonomii miejskiej i regionalnej, były rektor Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach),

dr Jan Olbrycht (polityk i socjolog, eurodeputowany),

prof. Grzegorz Opala (lekarz, neurolog, były minister zdrowia),

Henryk Michalik (przedsiębiorca),

Jerzy Polaczek (polityk i prawnik, samorządowiec, poseł na Sejm, były minister transportu),

prof. Jan Pyka (rektor Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach),

Michał Sawicki (ekspert ds. kolejnictwa),

Anna Sekudewicz (dziennikarka radiowa, zastępca redaktora naczelnego Radia Katowice),

dr Piotr Sobota (samorządowiec, nauczyciel akademicki, prodziekan ds. studenckich Wydziału Górnictwa i Geologii Politechniki Śląskiej w Gliwicach),

prof. Wojciech Świątkiewicz (socjolog, dyrektor Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego),

dr Marcin Świerad (lekarz, wolontariusz, specjalista kardiolog i chorób wewnętrznych, Lekarz Naczelny Zakonu Maltańskiego)

ks. dr hab. Arkadiusz Wuwer (Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego).

Pracom Rady Społecznej przewodniczy metropolita katowicki **abp Wiktor Skworc**. Funkcje wiceprzewodniczących objęli **prof. Andrzej Klasik** oraz **prof. Wojciech Świątkiewicz**, sekretarzem Rady został **ks. dr Arkadiusz Wuwer**.

Zgodnie ze Statutem do Rady zapraszane są osoby o wybitnym stopniu kompetencji, specjaliści w swoich dziedzinach, reprezentujący środowiska akademickie, dziennikarskie, przedsiębiorców, polityków, samorządowców oraz teoretyków i praktyków różnych dziedzin społecznych.

Kadencja Rady Społecznej przy Metropolice Katowickim trwa 5 lat.

RADA SPOŁECZNA
PRZY ARCYBISKUPIE
METROPOLICIE KATOWICKIM

Publikacja pierwszego dokumentu Rady Społecznej przy Arcybiskupie Metropolicie Katowickim.

– 1. *Warunki ustrojowo-instytucjonalne* – 2. *Dziedzictwo i tożsamość kulturowa* – 3. *Przemiany gospodarcze* – 4. *Nowe otwarcie w myśleniu o przyszłości*

Głos z Górnego Śląska” jest pierwszym dokumentem Rady Społecznej przy Arcybiskupie Metropolicie Katowickim. Dokument jest próbą refleksji nad teraźniejszością i przyszłością naszego regionu, wydobywając przy tym różnorodność tradycji, kultury, doświadczeń życiowych i zawodowych. Przesłaniem dokumentu jest oczekiwanie od kręgów władzy decydujących o sprawach publicznych respektowania specyfiki historycznej i kulturowej Górnego Śląska. Oczekujemy także od społeczności i elit naszego regionu, aby w kształtowaniu przyszłości czerpały siłę i mądrość z własnego dziedzictwa i tożsamości.

Niniejszy dokument został przekazany Prezydentowi RP, Panu Bronisławowi Komorowskiemu w grudniu 2012 roku. W jego upublicznieniu mamy nadzieję na uruchomienie dialogu o przyszłości Górnego Śląska, jako regionu - naszej wspólnej Małej Ojczyzny (rada.spoeczna@archidiecezja.katowice.pl).

Nie dopuśćmy do tego, aby powiedzenie *Finis Silesiae* odnosiło się do tego wszystkiego, co związane jest z *Silesia Superior*.

1. Warunki ustrojowo-instytucjonalne

Dla refleksji społecznej nad Górnym Śląskiem, jego tożsamością kulturową, spójnością terytorialną i budowaniem przyszłości, ważny jest kontekst ustrojowy i organizacja terytorialna Państwa.

1.1. W okresie II Rzeczypospolitej część Górnego Śląska miała status województwa autonomicznego. Choć losy górnośląskiej autonomii wyglądały różnie, szczególnie w okresie rządów Sanacji, to jednak wspomnienie autonomii ówczesnego województwa śląskiego jest nadal obecne w świadomości mieszkańców regionu i bywa często przywoływane w dyskusjach nad jego współczesnymi problemami. Może też być łatwo wykorzystane w doraźnych celach politycznych. Całkowitym odejściem od autonomicznego statusu województwa śląskiego z okresu II Rzeczypospolitej było w latach 1945-1950 utworzenie województwa śląskiego w granicach historycznego i kulturowego Górnego Śląska, obejmującego polskie województwo śląskie z lat 1922-1939 i niemiecką rejencję opolską.

1.2. Źródłem dezintegracji społeczno-kulturowej, gospodarczej i terytorialnej Górnego Śląska stał się ustrój administracji państwowej i podział terytorialny Państwa z roku 1950, który powołał na terytorium kulturowego Górnego Śląska oddzielne województwa opolskie i katowickie (do którego włączone zostały tereny zachodniej Małopolski). Proces ten został wzmocniony po 1975 roku. Reformy wprowadzone po przełomie 1989 roku przyniosły utworzenie rządowo-samorządowych województw i rozpoczęły proces upodmiotowienia społeczności lokalnych i regionalnych.

1.3. Wraz z odzyskaną wolnością na Górnym Śląsku zrodziły się społeczne ruchy regionalne i zaczął umacniać się sektor obywatelski. Odżyła nadzieja i uzasadnione oczekiwanie na powołanie do życia spójnego kulturowo i terytorialnie oraz silnego ekonomicznie regionu samorządowego. Pod tym względem reforma samorządowa 1998 roku nie spełniła jednak nadziei i oczekiwań wielu środowisk

lokalnych. W powszechnej opinii reformy samorządowe nie zostały jeszcze zakończone. To, co podzielono podczas tzw. władzy ludowej, pozostało podzielone. Obecne województwo śląskie jest tylko po części górnośląskim, a województwo opolskie utrzymało starą nazwę. Sytuacja ta jest źródłem frustracji społecznej, podskórnych napięć i gorących dyskusji na forach internetowych, blokuje procesy rozwoju, redukując poziom kapitału społecznego.

1.4. Współcześnie, spośród różnych organizacji terytorialnych istniejących na Górnym Śląsku, najbardziej zbieżna z jego historycznym i kulturowym terytorium jest, utworzona 1992 roku w ramach nowej organizacji terytorialnej Kościoła Katolickiego w Polsce, Metropolia (Prowincja) Katowicka obejmująca Archidiecezję Katowicką, Diecezję Gliwicką i Diecezję Opolską. Stanowi ona potencjalnie pewną płaszczyznę do dialogu różnych środowisk zaangażowanych w życie społeczne, formułowania stanowisk w ważnych sprawach związanych z teraźniejszością i przyszłością całego Górnego Śląska ponad granicami administracyjnymi. Spośród nich warto zwrócić szczególną uwagę na takie nowe zjawiska i złożone procesy, jak aktywność obywatelska, kondycja społeczno-demograficzna, sytuacja ludzi młodych, przyspieszony proces starzenia się społeczeństwa, migracje wewnątrz kraju i emigracja poza jego granice, budowanie nowej gospodarki, procesy suburbanizacji i metropolizacji. Dotyczy to także w podstawowym zakresie tożsamości regionalnej i śląskiego języka regionalnego oraz edukacji dla rozwoju i edukacji regionalnej.

W regionalnym gąszczu trudnych i nierozwiązanych spraw warto przestrzec przed rozgrywaniem przyszłości podzielonego administracyjnie Górnego Śląska używając jako stawki przetargowej śląskich wartości i śląskiej tożsamości. W rozwijaniu samorządności terytorialnej warto wykorzystać możliwości zindywidualizowanych rozwiązań, respektujących specyfikę historyczną i kulturową poszczególnych regionów Polski.

2. Dziedzictwo i tożsamość kulturowa

Górny Śląsk jest regionem wielokulturowym w swoim dziedzictwie i historycznie ukształtowanej tożsamości.

2.1. Zmieniająca się przez wieki przynależność regionu do różnych organizmów państwowych sprawiła, że w jego materialne i niematerialne dziedzictwo wpisały się wartości wywodzące się z różnych tradycji; w ostatnich dwóch stuleciach są to przede wszystkim wartości kultury polskiej i niemieckiej. Na terytorium Górnego Śląska dokonywały się w tym okresie przełomowe wydarzenia i procesy, które poddawały każdorazowo próbie czasu postawy i zachowania mieszkańców tej Ziemi zarówno w wymiarze indywidualnym i rodzinnym, jak też wspólnot lokalnych i zbiorowości regionalnej.

2.2. XIX wiek przyniósł na Górny Śląsk rewolucję przemysłową i przemiany świadomościowe. Wschodnia część regionu została objęta współzależnymi procesami industrializacji i urbanizacji. Zawiązała się, rozpoznawalna na skalę europejską, aglomeracja przemysłowa o strukturze policentrycznej. Z radykalnymi zmianami ekonomicznymi wiązały się głębokie przemiany społeczno-demograficzne i społeczno-kulturowe. Pojawili się górnośląscy pionierzy przedsiębiorczości i tworzyła się koncentracja ludności migrującej za pracą i zarobkiem z różnych stron. Górny Śląsk uzyskiwał w coraz większym stopniu charakter robotniczy. Mimo to, zwłaszcza dzięki wrażliwości społecznej miejscowego duchowieństwa, pozostał odporny na ideologie wrogie chrześcijaństwu.

2.3. W okresie odradzania się polskiej państwowości po I wojnie światowej na terytorium Górnego Śląska rozegrały się historyczne wydarzenia - powstania śląskie, plebiscyt - w konsekwencji których wschodnia część regionu została przyłączona do II Rzeczypospolitej. Powstało województwo śląskie o statusie autonomicznym, z Sejmem i Skarbem Śląskim.

2.4. Specyficznie tragiczny dla ludności śląskiej całego Górnego Śląska był okres II wojny światowej ze względu na terror okupanta niemieckiego, zastosowanie przymusu deklaracji narodowościowej w formie *volkslisty*, obecność Ślązaków w obcych armiach, a po ustaniu działań wojennych poprzez przymusowe wysiedlenia, obozy pracy i wywózki do Rosji, a także wzmożone akcje repolonizacyjne. Przesunięcie granic Polski i geopolitycznych sfer wpływów wywołało na wielką skalę procesy emigracyjne i imigracyjne na terytorium historycznego i kulturowego Górnego Śląska. Region doświadczał procesów dezintegracji ekonomicznej i kulturowej.

2.5. W czasach socjalistycznego eksperymentu województwa katowickie i opolskie żyły własnym rytmem, poddane procesom kolektywizacji i ograniczania żywotności indywidualnych gospodarstw rolnych oraz realizacji wielkich, propagandowych, centralnie sterowanych inwestycji przemysłowych. Rozerwane zostały tradycyjne więzi dotychczas łączące rolniczą i przemysłową część Górnego Śląska. Dla „klasy” urzędniczo-administracyjnej Górny Śląsk jawił się jako twór historyczny, odchodzący w przeszłość i coraz bardziej martwy kulturowo. Śląskość została sprowadzona do mało wartościowych wydarzeń o charakterze folklorystycznym na marginesie sztabowych imprez oficjalnych. W reakcji na lekceważenie śląskiej tradycji kulturowej, jako niepolskiej, u Ślązaków pojawił się syndrom obywateli drugiej kategorii, który rodził i utrwał zachowania ksenofobiczne.

2.6. Trwałe zespolenie śląskiej rodzinności, głębokiej religijności oraz etosu pracy obroniło jednak Górny Śląsk przed marginalizacją jego kultury i sprowadzeniem do roli prywatnej Małej Ojczyzny. Podejmowane w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku przez Kościół śląski inicjatywy obrony praw pracowniczych, w tym prawa do sprawiedliwości społecznej i świętości niedzieli znalazły uznanie w całej Polsce ukazując promieniującą z Górnego Śląska katolicką myśl społeczną, stanowiącą realną przeciwwagę dla dominującej wówczas w państwowej polityce komunistycznej ideologii.

2.7. Pierwsze dekady III Rzeczypospolitej, okres wolności obywatelskiej, swobody stowarzyszeń i demokracji lokalnej, ujawniły obecność na Górnym Śląsku mniejszości niemieckiej. Zaczęły też powstawać różnorodne stowarzyszenia regionalne. W obrębie społecznego ruchu regionalnego pojawiły się nurty krańcowo odmienne. Jeden z nich, pozostaje otwarty na rozwój samorządności terytorialnej, w tym regionalnej, drugi – w coraz większym stopniu nawiązuje do ideologii autonomii województwa śląskiego z okresu międzywojennego. W tym drugim nurcie zaistniała kwestia „narodowości śląskiej”, która z czasem stała się instrumentem regionalizmu politycznego.

Dziejowe losy i doświadczenia Górnego Śląska wymagają poszanowania i uznania specyfiki tego wielokulturowego i policentrycznego regionu, będącej wyróżniającym atutem w budowaniu przyszłości Polski. Górny Śląsk domaga się postrzegania jego unikatowości bez nieuzasadnionej podejrzliwości politycznej, w wolności od zewnętrznej presji oraz jednostronnych ocen. Wielokulturowość, niejednokrotnie trudna do zdefiniowania, stanowi także niezaprzeczalny i wyróżniający atut w budowaniu przyszłości Górnego Śląska, jako pereł w koronie Rzeczypospolitej w XXI wieku. Jest czas najwyższy, aby zerwać ze stereotypowym postrzeganiem regionu, jako terytorium separatyzmu regionalnego.

3. Przemiany gospodarcze

Górny Śląsk znajduje się w okresie przejścia ekonomicznego. Destrukcji uległ dotychczasowy, surowcowy model gospodarki regionalnej. Oznacza to wejście całego regionu w fazę postindustrialną.

3.1. Warto podkreślić, że pierwsza faza restrukturyzacji gospodarczej, mimo wielu dotkliwych skutków społecznych, może zostać uznana za zakończoną z przewagą zmian pozytywnych nad negatywnymi. Przyczyniła się do tego w istotnym stopniu śląska kultura pracy budowana na odpowiedzialności i

świadomości nadchodzących przemian. Istotną rolę w restrukturyzacji gospodarczej odegrały także rządowe programy sektorowe. W sytuacjach konfliktów społecznych niezwykle pomocna okazała się w wielu miejscach mediacyjna rola Kościoła katolickiego.

3.2. Znacznie rozwinął się sektor szkolnictwa wyższego, zarówno publicznego, jak i niepublicznego. Górny Śląsk stał się znaczącym w skali kraju obszarem koncentracji środowiska akademickiego i naukowo-badawczego. Uniwersytety i szkoły wyższe są obecne w większości znaczących ośrodków miejskich województwa śląskiego i opolskiego. Jednak wiedza i umiejętności ludzi młodych, których znacząca populacja pojawiła się na rynku pracy w wyniku wysokich aspiracji edukacyjnych oraz bogatej oferty kształcenia, nie znajduje zadowalającej oferty miejsc pracy na rynku regionalnym.

3.3. Pomimo utraty znacznej części tradycyjnego potencjału gospodarczego w okresie ostatniego dwudziestolecia, na Górnym Śląsku pojawiło się nowe, wysoko wykształcone i ambitne pokolenie mieszkańców, dzięki którym dokonywał się w tym czasie nieprzerwany wzrost gospodarczy regionu. Związało się środowisko przedsiębiorców (pracodawców), założycieli nowych firm. Równocześnie miała miejsce utrata kilkuset tysięcy miejsc pracy w tradycyjnych, śląskich branżach przemysłowych. W okresie natężonych procesów likwidacyjnych w przemyśle i wyżu demograficznego doprowadziło to w wielu górnośląskich miastach do podwyższonej, w stosunku do krajowej, stopy bezrobocia. Ludzie pracy zmuszeni zostali do przekwalifikowań zawodowych i nasilonych migracji, a także do przyspieszonego przechodzenia na emeryturę.

3.4. Nastąpiło przerwanie tradycji przemysłowych i zanikanie tradycyjnych zawodów, co w konsekwencji prowadziło do dezintegracji społeczności lokalnych. Skutki przemian gospodarczych destrukcyjnie ujawniają się zwłaszcza w starych dzielnicach mieszkaniowych miast przemysłowych oraz w koloniach robotniczych. Pojawiły się liczne środowiska ludzi trwale wykluczonych, poszerzyły się obszary patologii społecznych, biedy i bezrobocia. Programy wsparcia i zasilania finansowego przekształceń przedsiębiorstw państwowych i założycieli nowych firm miały bardzo często charakter zmian bardziej instytucjonalnych, tworzenia instytucji otoczenia biznesu, niż silnego wsparcia kapitałowego.

3.5. W ostatnich dekadach na obszar Górnego Śląska napłynął w znacznej skali kapitał i bezpośrednie inwestycje zagraniczne. W dużych przedsiębiorstwach, wraz z ich komercjalizacją i prywatyzacją, pojawili się inwestorzy strategiczni. Powstał sektor biznesu międzynarodowego w przemyśle i usługach, w sektorze bankowym i ubezpieczeniowym. Pojawiły się zupełnie nowe działalności i branże gospodarcze, a dzięki nim procesy innowacyjne i przyspieszenie przemiany strukturalnej.

Nowa gospodarka górnośląska jest nadal w procesie tworzenia się. Górny Śląsk okazuje się współcześnie jednym z trzech polskich regionów o najwyższym poziomie atrakcyjności inwestycyjnej. Na silniejsze niż dotychczas wsparcie zasługuje jej rozwój wiązany z potencjałem intelektualnym; naukowym i kulturalnym.

4. Nowe otwarcie w myśleniu o przyszłości

Na Górnym Śląsku dokonuje się radykalna przemiana tożsamościowa i wizerunkowa. Tworzy się nowa tożsamość, postępuje proces integracji społeczno-kulturowej „starych i nowych” mieszkańców regionu, w coraz większym stopniu region staje się wspólnotą i obywatelskim zobowiązaniem.

4.1. W ostatnim dwudziestolecu sektorowe programy rządowe i środki europejskie przyczyniły się do wzmocnienia infrastruktury regionu, małych i średnich firm oraz kapitału ludzkiego. W górnośląskich warunkach restrukturyzacji sektorowej gospodarki, rewitalizacji postindustrialnej, odnowy środowiskowej, obszarów wiejskich i małych ośrodków miejskich oraz przechodzenia „od kultury miast do miast kultury”, zabrakło jednak regionalnego programu wsparcia.

4.2. Społeczności i samorządy lokalne regionu pozostały bez wsparcia adekwatnego do skali skutków

społecznych, jakie wywołały procesy przekształceń gospodarczych, a zwłaszcza likwidacja kopalń, hut, koksowni i współpracujących z nimi licznych przedsiębiorstw. Warunki społeczne, kulturalne i środowiskowe, pomimo znacznego ich polepszenia, współcześnie nie zapewniają mieszkańcom Górnego Śląska oczekiwanej jakości życia.

4.3. Dzisiaj Górny Śląsk potrzebuje całościowych rozwiązań oraz skutecznych decyzji i efektywnych działań. Dotyczy to w szczególności tworzenia partnerstwa i warunków współpracy ludzi i instytucji nauki, kultury, biznesu i samorządów terytorialnych. Promocji wymaga „ekologia ludzka”; z rodziną, jako naturalną i podstawową instytucją społeczną, stanowiącą fundament pomyślności Rzeczypospolitej oraz ze sferą wartości, bez której najsprawniejsze rozwiązania ustrojowe pozostają nieefektywne.

4.4. Wstrzymania wymaga proces dalszej utraty substancji zabytkowej regionalnego dziedzictwa, w tym przemysłowego i technicznego, atrakcyjnych terenów i obiektów poprzemysłowych, których rewitalizacja może stać się źródłem rozwoju nowych aktywności gospodarczych, kulturalnych i rekreacyjnych.

4.5. O przyszłości Górnego Śląska zadecydują rozpoczęte procesy metropolizacji aglomeracji górnośląskiej oraz innych ważnych górnośląskich ośrodków miejskich. Są one powiązane z przemianami strukturalnymi w gospodarce, z rozwojem kulturowym miast oraz z przemianami tożsamościowo-wizerunkowymi. Procesy metropolizacyjne mogą przyczynić się w decydującym stopniu do odegrania przez Górny Śląsk roli jednego z centrów rozwoju cywilizacyjnego i kulturowego Polski.

4.6. Takie procesy, jak „regres demograficzny”, ruchy migracyjne, zmiana generacyjna współwystępująca równocześnie z wysokimi aspiracjami cywilizacyjnymi młodego pokolenia, wymagają wyprzedzającego przygotowania regionu i jego społeczności wobec przyszłych zmian, globalizacji konkurencji, procesów cyfryzacji i konwergencji mediów. Wymaga to także wzmożonej kreatywności jednostek, grup społeczno-zawodowych i społeczności terytorialnych.

4.7. Warto zadbać, aby współcześnie i w budowaniu przyszłości Górnego Śląska były obecne śląski etos pracowitości i odpowiedzialności, zaangażowania obywatelskiego i różnorodność dobrych tradycji, przywiązanie do wartości duchowych i społecznych, wysoka kultura rolna i przemysłowa, dziedzictwo obszarów wiejskich i obszarów zurbanizowanych. Integralną częścią górnośląskiej tkanki życia społecznego pozostają chrześcijańskie wartości i postawy religijne, które otwarte na różnorodność form społecznego zaangażowania i w zespoleniu z nimi wspomagają przewyżnianie trudności „czasów kryzysu”, będąc równocześnie tworzywem kształtowania nowoczesnej, obywatelskiej osobowości mieszkańców Górnego Śląska.

Na Górnym Śląsku nie ma powrotu do przeszłości. Nie chcemy myśleć przeszłością. Górny Śląsk przekracza swoje granice historyczno-kulturowe i jest otwarty na wyzwania przyszłości. Otwarty na wyzwania, nie odwraca się od swojego dziedzictwa i tożsamości, znajdując w nich siłę i mądrość pozwalającą na pokonywanie przeciwności.

Rada Społeczna
przy Arcybiskupie Metropolicie Katowickim

Katowice, w grudniu 2013 roku